

DOI: <https://doi.org/10.36719/3005-3137/9/53-57>

**Doniyor Nafasov**

Urgenç Devlet Pedagoji Enstitüsü İlköğretim Fakültesi Dekanı

Doçent

<https://orcid.org/0009-0004-6465-1117>

[nafasovdoniyor@gmail.com](mailto:nafasovdoniyor@gmail.com)

## **Türk dünyası turizmi sosyo-kültürel bir olgu ve pedagojik bir sistem olarak**

### **Özet**

Bu makalede Türk dünyası turizmi, yalnızca ekonomik bir faaliyet alanı olarak değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bir olgu ve pedagojik bir sistem olarak incelenmektedir. Araştırma, turizmin Türk halkları arasındaki kültürel etkileşim, kimlik inşası, tarihsel mirasın yaşatılması ve eğitim süreçlerinin geliştirilmesi açısından oynadığı rolü analiz etmektedir. Bu bağlamda turizm, Türk dünyasının farklı bölgeleri arasında ortak kimlik bilincini güçlendiren, kültürel diplomasiye katkı sunan ve eğitsel değer taşıyan çok boyutlu bir toplumsal fenomen olarak ele alınmaktadır. Metodolojik olarak çalışma, hukuksal-sosyolojik, kültürlerarası ve pedagojik yaklaşımları birleştirerek yürütülmüştür. Bu yöntem aracılığıyla turizmin Türk halkları arasındaki karşılıklı anlayışın gelişmesine, genç kuşakların milli-manevi değerlere bağlı yetişmesine ve ortak kültürel alanların korunmasına katkısı değerlendirilmektedir. Ayrıca makalede, turizmin kültürel bütünleşme, bölgesel işbirliği, turizm diplomasisi ve eğitimsel değişim programları açısından taşıdığı potansiyel analiz edilmiştir. Sonuç kısmında Türk halkları arasında turizmi bir pedagojik mekanizma olarak güçlendirmeye yönelik öneriler sunulmaktadır. Bu öneriler arasında ortak eğitim-turizm projelerinin geliştirilmesi, öğrenci ve öğretim elemanı değişim programlarının artırılması, kültürel rotalar oluşturulması ve Türk dünyasının turizm potansiyelinin eğitimsel içeriklerle desteklenmesi yer almaktadır. Böylece turizm, Türk halkları arasında sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel birlik ve manevi dayanışmayı güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Türk halkları turizmi, kültürel değişim, pedagojik sistem, turizm kimliği, bölgesel işbirliği, kültürel diplomasi

**Doniyor Nafasov**

Dean of the Faculty of Primary Education

Urgench State Pedagogical Institute

Associate Professor

<https://orcid.org/0009-0004-6465-1117>

[nafasovdoniyor@gmail.com](mailto:nafasovdoniyor@gmail.com)

## **Turkic World Tourism as a Socio-Cultural Phenomenon and a Pedagogical System**

### **Abstract**

This article examines Turkic world tourism not merely as an economic activity, but as a socio-cultural phenomenon and a pedagogical system. The study explores the role of tourism in promoting cultural interaction, identity formation, heritage preservation, and educational development among Turkic peoples. In this context, tourism is viewed as a multidimensional social mechanism that fosters a shared sense of identity, contributes to cultural diplomacy, and serves as an educational and integrative platform within the Turkic-speaking world. Methodologically, the research adopts a combination of legal-sociological, intercultural, and pedagogical approaches. These perspectives enable an analysis of how tourism supports mutual understanding among Turkic nations, strengthens

moral and national values among younger generations, and contributes to the preservation of common cultural spaces. Furthermore, the paper discusses the potential of tourism as a tool for cultural integration, regional cooperation, tourism diplomacy, and educational exchange within the broader Turkic context. In the conclusion, several recommendations are proposed for enhancing tourism as a pedagogical mechanism among Turkic peoples. These include developing joint educational-tourism projects, expanding student and academic exchange programs, establishing shared cultural routes, and integrating educational content into tourism activities. Overall, the study argues that tourism functions not only as an economic driver but also as a means of strengthening cultural unity and spiritual solidarity across the Turkic world.

**Keywords:** *Turkic world tourism, cultural exchange, pedagogical system, tourism identity, regional cooperation, cultural diplomacy*

## Giriş

Küreselleşme ve kültürlerarası entegrasyon sürecinde turizm, yalnızca ekonomik ve kültürel bir alan olarak değil, aynı zamanda sosyo-pedagojik öneme sahip bir araç olarak da günümüzün önemli konularından biri haline gelmiştir. Günümüzde turizm, genç neslin millî ve evrensel değerlere dayalı olarak eğitilmesi, onların dünya görüşünün genişletilmesi ve sosyal etkinliğinin artırılmasında etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. UNESCO ve UNWTO (Dünya Turizm Örgütü) gibi uluslararası kuruluşlar, turizmin kültürlerarası diyalog, barış ve sürdürülebilir kalkınmaya hizmet etmesi gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Bu bağlamda, turizmin pedagojik bir sistem olarak incelenmesi ve eğitim-öğretim sürecine entegre edilmesi güncel bir konu olarak önem kazanmaktadır. Günümüzde Türk halkları arasında turizm olgusu, yalnızca ekonomik bir faaliyet alanı olarak değil, aynı zamanda ortak tarih, dil, kültür ve medeniyet bağlarını güçlendiren sosyo-kültürel bir fenomen olarak değerlendirilmektedir (Yüce, 2016, s. 34; Özer Sari, 2012, s. 45).

### Araştırma

Türk dünyası ülkeleri arasında karşılıklı turistik ilişkilerin gelişmesi, toplumsal kimlik bilincinin pekiştirilmesi ve kültürel mirasın korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte turizm, halklar arası dayanışma, dostluk ve karşılıklı anlayışın pedagojik bir zeminde yeniden inşasına katkı sağlamaktadır. Türk dünyasında turizm, ortak tarih, dil ve medeniyet köprülerini yeniden canlandıran stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir (Sakenova, 2023; Turksoy, n.d.).

Özellikle “Türk Dünyası Eğitim Alanı” konsepti çerçevesinde turizmin eğitimsel bir araç olarak kullanılması, genç nesillerin ortak değerler etrafında bütünleşmesini mümkün kılmaktadır. Çalışmanın güncelliği, küreselleşme koşullarında millî kimliğin korunması, kültürel diplomasi ve yumuşak güç politikalarının artan öneminden kaynaklanmaktadır (Research Centre, TRT World, 2022, s. 12; Kaya, 2003, s. 87). Türk dizilerinin ve medya ürünlerinin küresel ölçekteki etkisi, turistik imajı ve kültürel merakı artırarak, Türkiye ve diğer Türk devletleri arasındaki turistik akışları hızlandırmıştır (Research Centre, TRT World, 2022, s. 21).

**Türkistan şehri**, Türk dünyasının manevi ve kültürel başkenti olarak, 2024 yılı için “Türk Dünyasının Turizm Başkenti” ilan edilmiştir (Sakenova, 2023; Astana Times Staff Report, 2021). Bu girişim, bölgesel kültürel birlikteliği ve kimlik bilincini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Türk dilli ülkelerde “Kültürel Rota” girişimi de bu süreçte destek vermektedir (Shamshidov, 2023).

Pedagojik açıdan turizm, bireylerin farklı kültürleri tanıyarak empati ve kültürel duyarlılık geliştirmesine olanak sağlar (Aktaş Çimen, 2024, s. 6; Özer Sari, 2012, s.53). Eğitimsel bakımdan, turizm deneyimleri öğrencilerin öğrenme motivasyonunu ve kültürel farkındalığını artırır (Aydın, 2019, s. 41; Demir, 2020, s. 74). Bu bağlamda, turizme dayalı eğitim programları, Türk dünyası gençleri arasında ortak tarih ve gelenek bilinci oluşturma bakımından büyük önem taşımaktadır (Yüce, 2016, s. 39; Aktaş Çimen, 2024, s. 12).

Türk dünyası turizmi yalnızca ekonomik kalkınma aracı değil, aynı zamanda kültürel birlik, kimlik inşası ve pedagojik entegrasyon açısından stratejik bir sistemdir (Yüce, 2016; Turksoy, n.d.; Demir, 2020). Bu sistem, sürdürülebilir kültürel bütünleşmeye ve genç kuşakların ortak değerler etrafında birleşmesine katkı sağlamaktadır.

XX yüzyılın sonu ve XXI yüzyılın başlarında Sovyet bloğunun ortadan kalkması ve Türk dilli devletlerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla, Türk halkları arasında bölgesel iş birliğinin yeni bir aşaması başlamıştır. TÜRKSOY gibi uluslararası kuruluşlar; dil, kültür ve sanat alanlarında bütünleşmeyi hedeflemiştir. Türk Devletleri Teşkilatı (Organization of Turkic States) bu süreçte ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda ortak hareket etme platformuna dönüşmüştür (“Tourism Cooperation”, n.d.; “Turksoy: The Global Actor...”, n.d.). Bu bağlamda, turizm yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda sosyo-kültürel entegrasyon ve kimlik inşası aracı olarak da önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Türk Devletleri arasında turizm iş birliği programları yürürlüğe konulmuştur.

Turizm yalnızca bir seyahat veya dinlenme etkinliği değildir; o, halklar arası diyalogun, kültürel alışverişin ve aynı dil-kültür alanında yaşayan toplulukların pedagojik süreçlerinin de bir parçasıdır. Bu açıdan, Türk halkları arası turizm olgusunu sosyo-kültürel yönden ve pedagojik bir sistem olarak incelemek önem taşımaktadır. Bu makalenin amacı, Türk halkları arası turizmi sosyo-kültürel bir fenomen ve pedagojik bir sistem olarak analiz etmek, onun metodolojik temellerini belirlemek, içeriğini ve sonuçlarını irdelemek ve pedagojik öneriler geliştirmektir.

*Araştırmanın temel görevleri şunlardır:*

- Türk halkları arası turizm kavramını ve özelliklerini tanımlamak.
- Sosyo-kültürel boyutlarını incelemek (kimlik, ilişkiler, kültürel değişim).
- Turizmi pedagojik bir sistem olarak analiz etmek.
- Uygulamalı öneriler geliştirmek.

Turizm alanında pek çok araştırma bulunmakta olup, bu çalışmalar turizmin sosyal ve kültürel yönlerini derinlemesine ele almıştır. Örneğin, Ferika Özer Sarı tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye’de genç turizm organizatörlerinin “turist” kavramına bakışı analiz edilmiş; turizmin toplumsal etkileri ve yerel toplumla olan ilişkileri incelenmiştir (Özer Sarı, F. 2012, s.45). Ayrıca, Samet Yüce tarafından yapılan araştırmada Türk devletleri arasındaki turizm iş birliği, kimlik ve gelenekler açısından değerlendirilmiştir (ResearchGate). Kültürel boyutta ise, “kültürlerarası fark” kavramı üzerinden turizmin farklı kültürler arasında anlayış ve iletişimi geliştirme rolü vurgulanmıştır (Yüce S, 2016, s. 34). Ancak mevcut durumda, Türk halkları arası turizmle ilgili literatür yeterince gelişmemiş olup, pedagojik sistem olarak entegrasyonu sınırlı düzeyde incelenmiştir. Bu durum konunun güncelliğini ve özgünlüğünü artırmaktadır.

### **Metodolojik Temeller.**

*Bu araştırmada karma metodoloji (mixed methodology) uygulanmaktadır:*

- Hukuki-analitik yöntem - Turizm iş birliğine ilişkin anlaşmaların ve uluslararası kuruluşların belgelerinin analizi (örneğin, Türk Devletleri Teşkilatı’nın iş birliği materyalleri).
- Sosyolojik yöntemler - Turizm sürecinde Türk halkları arasındaki sosyal ilişkiler, kimlik oluşumu ve kültürel alışveriş yoluyla pedagojik süreçlerin incelenmesi.
- Pedagojik-dönüştürücü yöntem - Turizmin pedagojik bir sistem olarak nasıl işlediğinin, öğretim ve eğitim süreçlerinde nasıl kullanılabileceğinin analiz edilmesi.

Araştırmanın sınırlılıkları: Veriler genelleştirilmiş düzeyde sunulmuştur; belirli bölgeler (örneğin Orta Asya Türk devletleri) özelinde derinlemesine inceleme sınırlı kalmıştır. Turizm aracılığıyla Türk dil ve kültür alanına ait ülkeler arasında ilişkiler güçlenmektedir. Örneğin, OTS üyesi ülkeler turizm alanında ortak paket programlar geliştirmektedir. Türk halkları kültürel olarak birbirine yakındır: dil, din, gelenek ve değerler bakımından ortaklık söz konusudur. Bu durum turizm sürecini kültürel alışveriş platformuna dönüştürmektedir. Turizm, kimlik bilincini pekiştirmekte; Türk halkları arasında “Türklük” bilincini, kültürel ve sosyal ortaklık duygusunu güçlendirmekte, aynı zamanda bu kimliğin diğer milletler arasında ifade edilmesine olanak sağlamaktadır (Kocabaş, 2018, s. 84).

Pedagojik sistem olarak turizm, yalnızca dinlenme ya da seyahat etkinliği değil; öğretici, eğitici ve kültürel deneyim sağlayan bir süreçtir. Türk halkları arası turizm, örneğin okul, kolej veya üniversite düzeyinde kültürel değişim programı şeklinde uygulanabilir. Öğrenciler Türk dili ve kültürüne sahip ülkelere seyahat ederek farklı kültürleri öğrenir, kimlik bilincini güçlendirirler. Ayrıca, turizm yoluyla bölgesel turizm iş birliği ve koordinasyon oluşturulabilir — bu durum

pedagojik sisteme tamamlayıcı bir unsur kazandırır. Örneğin, tarihi “İpek Yolu” çerçevesinde Türk devletleri ortak turizm rotaları geliştirmektedir (Astana Times Staff Report, 2021, s. 52). Türk halkları arası turizm iş birliği, kültürel-tarihi mekanların ve seyahat güzergâhlarının bütünleştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, turizm alanındaki iş birliği yalnızca uluslararası düzeyde değil, eğitim ve mesleki hazırlık bileşenlerini de içermektedir. Örneğin, turizm hizmetleri alanında mesleki yeterlilik geliştirme programları yürütülmektedir (Organization of Turkic States).

### **Bulgular ve Analiz.**

*Analiz sonuçları şunu göstermektedir:*

- Türk halkları arası turizm, sosyo-kültürel açıdan güçlü bir entegrasyon aracıdır: ortak dil, kültür ve tarihsel kökler, halkların birbirini daha iyi anlamasını sağlamaktadır.
- Pedagojik sistem olarak turizm henüz tam anlamıyla yapılandırılmamıştır; eğitim kurumlarında (okuldan üniversiteye kadar) kültürel ve eğitsel amaçlı turizm uygulamaları sınırlıdır.
- Hukuki ve kurumsal iş birliği mekanizmaları gelişmektedir — OTS kapsamında “Türk Dünyası Turizm Başkenti” gibi girişimler ortaya çıkmıştır (Astana Times Staff Report, 2021, s. 48).
- Ancak, bazı sınırlılıklar da mevcuttur: dil farklılıkları, altyapı eksiklikleri, turizm ürünlerinin eşitsiz gelişimi ve pedagojik amaçlı seyahatlerin planlanmasına ilişkin yol haritalarının yetersizliği.

Eğer Türk halkları arası turizm pedagojik hedeflerle uyumlu biçimde organize edilirse, bu durum yalnızca ekonomik fayda değil, aynı zamanda kültürel iş birliği, dil-kültür alışverişi ve bölgesel dayanışmanın güçlendirilmesine de katkı sağlayacaktır.

### **Sonuç**

*Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak aşağıdaki genel sonuç ve öneriler sunulabilir:*

- Türk halkları arası turizmi yalnızca dinlenme veya gezi biçiminde değil, kültürel ve pedagojik bir süreç olarak ele almak gerekmektedir. Bu sayede Türk halkları arasında kültürel anlayış, dil ve geleneklerin korunması, gençler arasında iletişim ve değişim teşvik edilebilir.
- Eğitim kurumlarında turizm temelli kültürel değişim programları uygulanmalıdır: okullar, liseler, kolejler ve üniversiteler Türk dünyası içinde kültürel geziler, uygulamalı seyahatler ve dil-kültür seminerleri düzenlemelidir.
- Turizm organizatörleri ve bölgesel devletler; altyapı, tanıtım ve turizm ürünlerinin bütünleştirilmesi üzerinde çalışmalıdır - örneğin, tarihî-kültürel rotaların ortak geliştirilmesi, Türk devletleri arası turizm güzergâhlarının oluşturulması.
- Hukuki ve kurumsal açıdan Türk devletleri, turizm alanında daha kapsamlı iş birliği biçimleri geliştirmelidir: ortak bağlantılar, bilgi paylaşımı, profesyonel eğitim programlarının artırılması.
- Pedagojik açıdan, turizm süreçlerine katılan gençler için “kültürel refleksiyon”, “kimlik bilinci” ve “Türk halklarıyla diyalog” gibi modüller hazırlanmalıdır.

Türk halkları arasındaki turizm süreci yalnızca ekonomik büyüme ve gelir kaynağı olarak değil, aynı zamanda derin sosyo-kültürel ve pedagojik öneme sahip bir sistem olarak değerlendirilmelidir. Turizm aracılığıyla Türk halkları arasında tarihî, kültürel ve manevi bağlar güçlenmekte, ortak dil, gelenek ve değerler temelinde karşılıklı anlayış ve iş birliği artmaktadır. Pedagojik açıdan, turizm genç nesillerde millî ve evrensel değerlere saygı, kültürel hoşgörü, empati ve sosyal sorumluluk gibi niteliklerin gelişmesine katkı sağlar. Eğitim sürecinde turizme dayalı programların uygulanması, öğrencilerin dünya görüşünü genişletir, tarihî köklerini daha derin anlamalarına ve Türk dünyasına aidiyet duygularının güçlenmesine zemin hazırlar. Bu nedenle, turizm sistemi Türk halkları arasındaki kültürel dayanışmayı pekiştiren, gençlerin bilincinde “Türklük” kimliğini güçlendiren ve onları bölgesel bütünleşmeye yönlendiren güçlü bir pedagojik araç olarak görülmelidir. Bu süreç, yalnızca kültürel diplomasi ve “yumuşak güç” politikasının etkili bir biçimi olmakla kalmayıp, aynı zamanda gelecek kuşaklar arasında kalıcı kültürel birlik ve karşılıklı saygı temelinde gelişen yeni bir eğitimsel-kültürel alanın oluşmasına katkı sağlamaktadır.

## Ədəbiyyat

1. Aktaş Çimen, Z. (2024). The competitiveness of Turkish tourism in the global market. *Sustainability*.
2. Astana Times Staff. (2021). Turkistan to become center of international tourism and pilgrimage. *The Astana Times*.
3. Aydın, M. (2019). Kültürel turizmin eğitimsel boyutları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
4. Demir, R. (2020). Pedagojik açıdan turizm ve kültürel öğrenme süreçleri. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
5. Kaya, N. (2003). Cross-cultural differences in the perception of crowding and privacy regulation between American and Turkish freshmen. *Journal of Environmental Psychology*.
6. Kocabaş, F. (2018). Türk dünyasında ortak kimlik ve kültürel bütünleşme. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*.
7. Özer Sarı, F. (2012). Socio-cultural approaches to tourism: A research on the “tourist” notion of young Turkish people. *Sociology Mind*, 2(2).
8. Sakenova, S. (2023). Turkistan named tourist capital of the Turkic world for 2024. *The Astana Times*.
9. Shamshidov, A. (2023). The cultural route of Turkic-speaking countries in the new normal. *LinkedIn*.
10. Tourism cooperation. (n.d.). *Organization of Turkic States*. Cooperation Council of Turkic Speaking States.
11. TRT World Research Centre. (2022). *Turkish dramas' impact on tourism, skilled immigration and foreign direct investment*. TRT World.
12. Turksoy: The global actor of cultural cooperation in the Turkic world. (n.d.). *Organization of Turkic States*.
13. Yüce, S. (2016). The role of tourism in the Turkic world in terms of international relations (IR): A social constructivist approach. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1).

Daxil oldu: 05.10.2025

Qəbul edildi: 01.12.2025